

Ko tja doli sem prispela,
Skozi Save širni brod;
Kratek čas je tam počival,
Naš upehan ptičji rod.

Ob obali širne reke,
Črnolas mladenič stal,
Tožno gledal v naše vrste
In pozdrave za-te dal.

Želel je, da srečo jasno
Me nesemo pod vaš krov,
Trdil je, da nam zavida,
Ker tu biva vzor njegov.»

Živo ptica je uprla
V mene bistrožarni vid;
Potem lahko je zletela
Novo gnezdo si gradit.

Zorana.

Simon Gregorčič.

Spisala Márica.

G

am, da mi naša Feodora ne zameri, ako prevzamem s tem-le člankom njeno mesto v »Slovstvenih utrinkih«. Vesela sem da morem o Simonu Gregorčiču povedati kaj več saj sem jaz tudi iste misli, da spoznavamo pesnike in pisatelje iz njihovega življenja ter da vemo o njih kaj več nego letnico njihovega rojstva, letnico, ko so dovršili šole, ko so izdali spise in letnico smrti.

Pišem o Gregorčiču iz srca rada, ker se mi je priljubil na prvi hip sè svojo blago dušo, sè svojim dobrim, milim obrazom, sè svojim pesniškim duhom in vzletom ter posebno s tem, da sva se od prvega hipa strinjala v vsem mišljenji. Zato sem pa tudi pri njem vedno vesela in zgovorna ter čisto drugačna nego z nekaterimi ljudmi, ker me njegov duh tako oživlja in preraja. Ko sem mu dejala, da hoče ali noče, napišem o njem spomine, mi je branil odločno ter rekel, naj storim to, ko bode on počival tam gori doma ob Soči. »Poklonov ne maram«, je dejal; no, on, ki mi je rekel, da je vsaka moja beseda bodisi pisana ali izgovorjena tako odkritosrčna, da bi ne mogel niti za trenotek podvomniti o njej, ne bo jemal teh vrstic za poklone, ampak za golo, čisto resnico.

In ni li boljše, da napišem te spomine sedaj, dokler more on, Simon Gregorčič, še poslati popravek, ako bi mu kaj ne^o bilo všeč?

Dasi bi me mikal tak popravek od njega, ki se je odrekel javnosti, vendar pišem rajši istino.

Pred spomini vam pa moram tudi jaz, drage sestre, napisati nekaj podatkov iz njegovega življenja.

Leta 1894. se je obhajala petdesetletnica njegovega rojstva. Rodil se je pa v krasni in slikoviti Soški dolini. Vas, ki se sme ponašati, da nam je dala Gregorčiča, je Vrsno pri Kobaridu. Kaplanoval je najprej v Kobaridu potem pa v Rifenbergu ter v teh dveh krajih preživel, kakor pravi sam, najlepša leta.

Svoje presrčne, divno doneče pesmi je jel objavljati v Stritarjevem ali Dunajskem »Zvonu«.

Ne vem, ako zanimajo tudi druge ljudi »Listnice« uredništev tako kakor mene. Jaz jih čitam kaj rada, saj se da mnogo sklepati iz jednega samega stavka in če obstoja ta le iz par besedi; domišljija radovednega bralca seza dalje v poslani spis, v poslane pesmi, o katerih je bila izrečena le kratka sodba.

Stritarjeve »Listnice« so še posebno zanimive, kakor je sploh zanimiv ves njegov »Zvon«, ki se po vsebini in jeziku tako zelo in sebi na čast odlikuje od drugih knjig pisanih v istem času.

Kako neprijetno dirne človeka čudni jezik, ko prelistuje kako knjigo, spisano pred več nego dvajsetimi leti! Kako drugače je to sè »Zvonom«! Stritarju se mora pač priznati, da je pisal že tedaj gosposko, elegantno slovenščino, ki je tako blagoglasna, da kar boža uho, pa naj rečejo naši pedantni jezikoslovci kar hočejo. Njegovi »Literarni pogovori«, pisani tako, kakor jih je pisal on, so zajedno zabavni in poučni in prav iz njih bi se še mogli naši mladi pesniki in pisatelji naučiti marsikaj in gotovo ne najmanj glede jezika.

Zašla sem, a vem, da mi tega ne zameri, kdor vzame kakor jaz v roke »Zvon«, ki je star nad dvajset let. Obide ga toliko misli, kakor je obšlo mene ob prelistavanju.

Hotela sem povedati, da sem našla prav v tem-le »Zvonu« (l. 1877.) v eni »Listnici«, kar je pisal Stritar Gregorčiču, ki se je tedaj podpisoval s črko »x«.

»G. x v ? Takih pesmi, kakoršna je v denšnjem listu na prvi strani, takih je »Zvonu« treba! Sicer pa vidimo, da vam bo treba kakega poštenega imena: »x« je prenerodno.«

Na prvi strani one številke pa je bila globoko premišljena pesem »Človeka nikar!« ki je vzbudila v znanem kritiku-fanatiku toliko ogorčenja, ker je ni umel.

Svoje pesmi, pod katerimi se je pozneje podpisoval »Gorski«, »Bojan« in morda še s kakim psevdonimom, katerega se sedaj ne spominjam, je izdal zbrane v dveh zvezkih, na katera smo po vsej pravici ponosni.

Gregorčič je kot lirik izlil v svoje prekrasne pesmi vsa svoja čutila, vso blago svojo dušo in svojega plemenitega duha. Mnogo

teh pesmi, ki so že same na sebi po jeziku prava muzika, je vglasbenih. Dobro znane so tudi njegove epične pesmi, ker se deklamujejo po vsej Sloveniji najrajši na društvenih veselicah.

Njegove pesmi so zajete naravnost iz srca, zato ni v njih nič hlinjenega in nič prisiljenega. Prav radi te lastnosti ga je menda znani kritik-fanatik uprav »razmesaril«, kakor vse, kar smo imeli Slovenci zares dobrega. Za njim, kojemu je bila primerna ista pesem, katero je Prešeren spisal na Kopitarja, je udarila vsa njegova, tedaj dovolj mogočna stranka ter se s svojimi napadi umorila nam občutljivega, najgenijalnjšega lirika. Odgovoril je v lepih verzih kaj duhovito v »Zvonu« 1. 1882. pod zaglavjem »V obrambo« ter si s tem svojim odgovorom pomnožil svojo slavo.

Profesor Levec je o izišlih Gregorčičevih poezijah spisal krasno študijo pod zaglavjem »Zlata knjiga« (»Zvon« 1882.)

* * *

Gradišče je mala, neznatna vas, oddaljena od Gorice kaki dve uri hoda! Z glavne ceste, ki pelje iz Gorice v Vipavo, se vidi Gradišče prav lepo vrhu griča na desni. Pred gričem na katerem stoji Gradišče, je drug prilično tako visok grič, na katerem se beli ena sama hiša — Gregorčičev dom. Njegov dom je tako ločen od Gradišča, da pač ni čudno, ako ni bil na Gradišči morda nobeden vseh mnogobrojnih Gregorčičevih posetnikov. Komu bi se pa tudi zljubilo iz prijaznega samotnega griča, ki je prebivališče najmileje pojočega slavca, v navadno vas?

Iz Rifemberga, »kjer bival je nad osem let« in »kjer vse se mu je prikupilo«, so ga premestili na Gradišče za vikarja. Vsled kričanja dra. Mahniča in tovarišev, da so njegove pesmi brezbožne, ga je pokojni, premehki škof Zorn gotovo po pritisku odslovil iz službe, kar je pozneje pač večkrat in po pravici obžaloval.

Sredi griča si je sezidal med sadnim drevjem in vinsko trto lično hišico. Ko prideš gori, se prepričaš takoj, da je mogel tu-le postaviti svoj dom edino le pravi pesnik, ki ni mislil niti na praktičnost, niti na ugodnost.

»Oči, oči so me zapeljale,« pravi večkrat, ko razkazuje svojim gostom in občuduje še vedno razgled »v večerno stran«. In res: ni ga tako skoro najti tacega razgleda s tako neznatne visočine.

Ko premišljam sedaj, da sem videla Gregorčiča še le pred dvema letoma v prvič, se mi zdi to celo nemožno, ker se mi dozdeva, kakor da ga poznam že dolgo, dolgo. Kakor kandidatinja v Gorici sem sicer tekla enkrat za nekim duhovnikom, o katerem so mi rekle

moje součenke, da je Gregorčič, citirala sem tudi za njim glasno nekaj njegovih verzov, a ozrl se ni. Najbrže je pa bila to le šala mojih součenk, ki so poznale mojo za pesnike in pisatelje vneto in sanjarsko dušo.

Ko smo se pred dvema letoma peljali k njemu, me je obhajal nekov strah, nekaka tesnoba. Mislila sem si: Bog ve, kako in kaj misli on o mojem delovanju ali se sploh strinja sè žensko delavnostjo na slovstvenem polju, ali mi ne bo morda tudi on česa očital radi moje polemike z Mahničem, radi katere me je okregal še pokojni Cimperman češ: »možki ga niso mogli ugnati (kako, ko je trobil vedno svojo!) pa bi ga ženska! David je res premagal Golijata, ali on je imel pomoč od Jehove, od kod je pa Vi pričakujete?«

Gregorčič mi je po pravici zameril, da sem si le upala misliti kaj takega.

Od glavne ceste pelje steza do mosta, ki drži čez Vipavo. Prav tam je pa reka precej široka, zato je tudi most na vrveh, ki se ziblje pod nogami, precej dolg. Prvikrat je bilo pač tudi meni malo neprijetno ono guganje, radi katerega je lani spomladi klicala neka slovenska gospa v nemščini vse svetce na pomoč, vsled česar smo se ji srčno smejali.

Od mosta naprej smo zašli, zgrešivši pot, v visoko turšico. Vsi potni smo komaj prisopli po krajši strmi stezi na grič. Našli smo pesnika pred hišo, ki je menda že zapazil, da se pomiče vrsta ljudi proti njegovemu domu. V prvem trenutku, po prvem pogledu, ljubkem njegovem nasmehu in po prvih besedah minila me je vsa tesnoba in bila sva takoj prav kakor bi se poznala že davno.

Imeli smo se izvrstno in tudi Gregorčič nas je bil vesel, to se mu je čitalo raz obraz. Ker nas je bila večja družba, govorili smo, kakor obično ob takih prilikah o raznih stvareh, največ seveda o leposlovju in našem časnikarstvu. Gregorčič nas je spremil do voza, s katerim smo prav v zadnjem trenutku dospeli do vlaka. Čudno ni, da sem v tako silni vročini pozabila pri njem mantiljo; pisala sem mu, da pridem po njo sama pozneje, jeseni, na kar mi je on odgovoril:

»Pozabljenka čaka Vas, čakam Vas jaz,
Naj kmalu spet vidim Vaš dragi obraz.«

Šla sem res jeseni, potem spomladi, zopet jeseni in zopet spomladi ter se oduševljala zanj vedno bolj, a od teh posetov, ki so bili vsakokrat bolj zanimivi, hranim najlepše spomine. (Dalje pride).

